

پلان ۱

این نفر

از میسان کارگردانی که طی سالیان دراز پشت دوربین سسر بال‌های رمضان‌ی قرار گرفته‌اند، چند نام هستند که استانداردهای تولید سریال‌های مناسبی را ارتقا داده‌اند. رضا عطاران، علیرضا افخمی و حسن فتحی ازجمله این کارگردان هستند که موفق‌ترین سریال‌های رمضان‌ی را ساخته‌اند. در ادامه نگاهی به سسر بال‌های رمضان‌ی موفق این سه کارگردان انداخته‌ایم.

رضا عطاران

«خانه به دوش» (۱۳۸۲)، «متمم گریخت» (۱۳۸۴) و «بزنگاه» (۱۳۸۷)، ۳سریال ماه رمضان‌ی رضا عطاران بودند که در زمان پخش با استقبال بسیار زیادی مواجه شدند. طنز عطاران با سایر

سریال‌های طنز تفاوتی اساسی داشت و در آن سال‌ها حساسی به دل مخاطبان تلویزیون می‌نشست. او در سریال‌هایش به زندگی آدم‌های طبقه پایین و مشکلات و مصایب زندگی آنها می‌پرداخت، بدون اینکه بخواهد شعار بدهد یا از نشان دادن گوشه‌هایی از زندگی آنها که با نگاه رسمی سازگاری نداشت، طفره ببرد. عطاران در نمایش روزمرگی زندگی طبقه پایین و تضادهایشان با شخصیت‌هایی از طبقه بالا تا جایی که می‌توانست در نزدیکی خطوط فرمز حرکت و تمام پتانسیل طنز یک موقعیت نمایشی را استخراج می‌کرد. هنوز که هنوز است تکه‌هایی از سریال‌های عطاران در فضای مجازی دست به‌دست می‌شود و با اینکه بیش از یک‌دهه از تاریخ ساخت‌شان می‌گذرد، همچنان بانگ هستند و با تماشاگرانی از نسل‌های جدیدارتباط برقرار می‌کنند. عطاران سال‌هاست که دیگر با تلویزیون همکاری نمی‌کند و ترجیح داد که در سینما به فعالیت خود ادامه دهد.

پلان ۲

علیرضا افخمی

علیرضا افخمی یکی دیگر از کارگردانان موفق در ساخت سریال‌های رمضان‌ی است. مشهورترین کار او سریال «او یک فرشته بود» بود که در

رمضان سال ۱۳۸۴ از شبکه دو پخش شد. این سریال پایه‌گذار ژانر ماورایی در سریال‌های رمضان‌ی شد و بعد از آن سریال‌های دیگری مثل «اغما» (سیروس مقدم، ۱۳۸۶) در حال و هوایی مشابه آن ساخته شدند. افخمی بار دیگر در «پنج کیلومتر تا بهشت» (۱۳۹۰) داستان ماورایی را دستمایه کار خود قرار داد. در این سریال یک روح در مرکز داستان قرار دارد که سعی می‌کند باطرفیناش ارتباط برقرار کند. البته این سریال یک حاشیه هم داشت؛ پس از پخش این سریال، کودک‌کی تصمیم گرفت تبدیل به روح شود. این کودک به میله بارفیکس خانگی یک روسری را اقلاب کرد و سرش را داخل آن قرار داد و در نهایت دچار مرگ مغزی شد. افخمی در رمضان سال ۱۴۰۰ سریال «احضار» را با حال و هوای ماورایی برای تلویزیون ساخت. اما انتقادهای زیادی به کیفیت این سریال وارد شد. شاید «احضار» را باید آخرین تجربه افخمی در ژانر ماورایی محسوب کرد. افخمی با سریال «بزرزمین» (۱۳۸۵) نشان داد که در ساخت داستان‌های غیرماورایی به تبحر دارد. بزرزمین از حضور بوالفضل پورعرب و مرحوم فتحعلی اویسی در کنار هم بهره می‌برد و داستانی پرکشش با موقعیت‌های طنزآمیز را روایت می‌کرد.

پلان ۳

حسن فتحی

حالا دیگر نام حسن فتحی یادآور سریال‌های «شهرزاد» و «حیران» است اما سال‌ها پیش از کوچ فتحی به شبکه نمایش خانگی، این کارگردان یکی از سریال‌سازان موفق تلویزیون بود که آنتارش موردقبال مردم واقع می‌شد. بی‌شک موفق‌ترین اثر فتحی در تلویزیون در ماه مبارک رمضان «میوه ممنوعه» (۱۳۸۶) بود. بسازی علی نصیریان، هانیه توسلی و امیر جعفری در این سریال از عوامل اصلی جذابیت آن بود. سعید قطبی‌زاده، منتقد سینما، یکی از علت‌های موفقیت این سریال را چنین توضیح داده بود: «برای نخستین بار در ایران، سازندگان میوه ممنوعه ضرورت سپردن وظیفه نگارش دیالوگ‌ها را برعهده فردی علاوه بر نویسنده فیلمنامه احساس کرده‌اند که این مورد اتفاق خوبی در تلویزیون ایران است. البته امکان دارد این تصمیم برای افزایش سرعت نگارش اتخاذ شده باشد اما در هر صورت استفاده از آنویسنده که اولی ساختمان اصلی را نوشته و دومی دیالوگ‌ها را تنظیم کرده، به نفع سریال تمام‌شده است. بر اساس یک سنت قدیمی در سینمای جهان، تهیه‌کنندگان به نویسنده سفارش نوشتن داستانی را می‌دهند. سپس فیلمنامه‌نویس، داستان موردنظر را تبدیل به فیلمنامه می‌کند و فرسرد دیگری دیالوگ‌های اثر را به نگارش درمی‌آورد. اما این مراحل هیچ‌گاه در سینما و تلویزیون ایران تجربه نشده است». «در مسیر زاینده‌رود» (۱۳۸۹) دیگر سریال ماه رمضان‌ی ساخته حسن فتحی بود که نتوانست موفقیت میوه ممنوعه را برای او به ارمان آورد. شاید اگر فتحی هنوز با تلویزیون همکاری می‌کرد، بار دیگر می‌توانست سریال محبوبی برای ماه رمضان بسازد و مخاطبان سریال‌های رمضان‌ی را افزایش دهد.

فرهنگ

نمایش از سریال بزنگاه، ساخته رضا عطاران

گزارشی از موفق‌ترین سریال‌های تلویزیونی ماه مبارک رمضان

وقتی خیابان‌ها خلوت می‌شدند

می‌گذار. در اینکه برای موفقیت یک‌سریال باید عوامل مختلفی –از انتخاب و اجرای بازیگران گرفته کلیشه‌ای و شخصیت‌های تک‌بعدی نمی‌توانند رضایت اکثریت مخاطبان را به‌دست آورند و تعجبی ندارد که کمتر سریال تلویزیونی‌ای می‌تواند مثل «خانه به دوش» (رضا عطاران، ۱۳۸۳) یا «او یک فرشته بود» (علیرضا افخمی، ۱۳۸۴) گل کند و اسم و رسمی به‌هم بزند اما سریال‌های موفق ماه رمضان سه‌سالی ساخته شده که نام آنها را سسر زبان‌های انداخت؟ احتمالاً اغلب جواب‌ها به این پرسش، روی کیفیت فیلمنامه این سریال‌ها انگشت

دست‌ری نداشتند، مخاطبان تلویزیون ساده‌تر سرگرم می‌شدند اما حالا دیگر داستان‌های کلیشه‌ای و شخصیت‌های تک‌بعدی نمی‌توانند یکی از سامانه‌های نمایش آنلاین برود و از میان تولیدات این سامانه‌ها، سریالی را که دوست دارد برای تماشا انتخاب کند.

بماند که اغلب سریال‌های تلویزیون از روح زمانه عقب‌تر هستند و نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای پیچیده مخاطب امروز باشند. چند دهه قبل که فضای مجازی مثل حالا گسترده نشده بود و مخاطبان به انواع و اقسام سریال‌ها و فیلم‌های روز

بین مردم به محبوبیت برسد. حالا اگر کسی بخواهد سریال ایرانی ببیند، نباید از آنکه نیازی به روشن کردن تلویزیونش داشته باشد، می‌تواند به یکی از سامانه‌های نمایش آنلاین برود و از میان تولیدات این سامانه‌ها، سریالی را که دوست دارد برای تماشا انتخاب کند.

بماند که اغلب سریال‌های تلویزیون از روح زمانه عقب‌تر هستند و نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای پیچیده مخاطب امروز باشند. چند دهه قبل که فضای مجازی مثل حالا گسترده نشده بود و مخاطبان به انواع و اقسام سریال‌ها و فیلم‌های روز

شبکه	سال	سریال	کارگردان	بازیگران	خلاصه داستان
۲	۱۳۸۶	میوه ممنوعه	حسن فتحی	علی نصیریان، هانیه توسلی، گوهر خیراندین، امیر جعفری	در زندگی بازیگرانی متدین به نام حساج یونس اتفاقاتی می‌افتد که او را درگیر ماجراهایی می‌کند.
۳	۱۳۸۷	بزنگاه	رضا عطاران	حمید لولایی، رضا عطاران، علی صادقی، غلامرضا نیکخواه	پس از فوت حاج احمد که یک ثانوای با پرو و معتبر است، بر سر ارت و میراث اعضای خانواده‌اش اختلاف ایجاد می‌شود.
۴	۱۳۹۲	دو دوش	محمدحسین لطیفی	هومن برق نورد، بهنام تشکر، امیرحسین رستمی، سیما تیرانداز	۲خانواده که زندگی ساده‌ای دارند و یک قالیچه‌بوی را اداره می‌کنند، هر بار ماجراها و مسائلی برای آنها اتفاق می‌افتد.
۵	۱۳۹۳	سیروس مقدم	سیروس مقدم	پرویز نظریه، مهدی سلطانی، بهزاد فرحانی، مجید صالحی، شبنم مقدمی، رضا یزدانی، مهرداد صدیقیان، مریم یوبانی و آناهیتا افشار اوست.	سریال «مدینه» درباره زنی به نام‌مدینه است که پس از فوت همسرش جهان می‌خواهد کارخانه چمن را به بهترین شکل ممکن اداره کند، اما همسر اول جهان مانع جدی اوست.
۶	۱۳۹۴	دردسوزی عظیم ۲	برزو بخت‌نواز	مهدی هاشمی، جواد عزتی، مهراڻ رحیمی، امیرغفران منشی، اشکان اشتیاق، بهمشاد شریفیان، محمد مهدی مملعی	لطیف، جوانی که رؤیای بازیگری را در سر می‌پروراند، ناخواسته درگیر ماجرابی عجیب می‌شود که او را دچار دردسرها فراوان کرده و مسیر زندگی‌اش را دگرگون می‌کند.
۷	۱۳۹۴	پایتخت ۴	سیروس مقدم	محسن تنابنده، احمد مهرانفر، ریمان رفیق، علیرضا خمسه، محمدرضا علیمردانی و…	همسر ارسطو (چو چانگ) یکی از سرنشینان پرواز شماره ۳۷۰ هواپیمای مالزی است که پس از سقوط این هواپیمای، مفقود می‌شود. محور این مجموعه بر پایه اتفاقات پس از این حادثه است.
۸	۱۳۹۷	بچه‌مهندس	علی غفاری	پرویز پورحسینی، برزو ارجمند، بهمنز جعفری، نفیسه روشن، سوگول قهاسمی، سیاوش چراغی‌پور	بچه‌ای را به پرورشگاه می‌سپارند و در پرورشگاه نام بچه‌را جواد جواد می‌گذارند. او با بچه‌های دیگر در خانواده بزرگ پرورش‌گاه کم‌کم بزرگ می‌شود.
۹	۱۳۹۸	برادر جان	محمد رضا آهنج	علی نصیریان، حسام منظور، لیلیا زنگنه، آفرین عبیبی، سعید چنگیزیان، کامران تقی، سجاد افشاریان، نسیم ادبی	داستان برادری، برابری و جانفشانی سه برادر است که رزبانزد شده و خدا و خلق از آنها سوره، برنامه‌سازان با ساخت مجموعه‌های خود مانند درام‌های تاریخی باب‌الحر، نزارقباتی و البوازل، دوباره داستان‌های بلند و قدیمی را بازخوانی کردند و زیبایی‌شناسی تلویزیونی جدیدی را از سینما وام گرفتند. البته این مصر بود که همان ابتدا بزرگ‌ترین تحولات تلویزیونی را در منطقه آغاز کرد، ارزش‌های تولید را بالا برد و ستاره‌های سینمایی را در صنعت تلویزیون به‌خود جلب کرد و رویکرد سینمایی سابق را از بین برد که سریال‌های پر تحرک و عامه‌پسند مصری به‌خاطر آنها مشهور بودند.

در بچه

سنت تماشای

«مسلسلات» در کشورهای عربی

سریال‌های ماه رمضان فقط در ایران محبوب نیستند، در کشورهای عربی هم که مناسک ماه رمضان برگزار می‌شود، سریال‌های رمضان‌ی از محبوبیت خاصی برخوردارند. این محبوبیت تا جایی است که تماشای سریال بعد از افطار به یکی از عادت‌های مسلمانان این کشورها بدل شده است. سریال‌های عربی که به «مسلسلات» مشهور هستند، در طول ماه رمضان هر شب به نمایش درمی‌آیند و قسمت پایانی‌شان نیز در عید فطر روی آنتن می‌رود. با اینکه سنت تماشای سریال‌های ماه رمضان کشورهای عربی به دهه ۱۹۹۰ برمی‌گردد، اما از سال ۲۰۰۰ با گسترش شبکه‌های ماهواره‌های عربی، تولید و پخش سریال‌های ماه رمضان‌ی در کشورهای عربی حساسی رونق گرفت.

ماه رمضان مهم‌ترین زمان برای تلویزیون‌های عربی است؛ به‌طوری‌که حتی می‌توان گفت خیلی از تلویزیون‌های عربی تمام تلاش سالانه‌شان را روی تولیدات مربوط به همین یک‌ماه متمرکز می‌کنند. باز یگران تلویزیونی بسیار مشهوری در جهان عرب وجود دارند که فقط در سریال‌های ماه رمضان بازی می‌کنند و همینطور نویسندگان و کارگردان‌هایی هستند که حرفه خاص و مشخص آنها تولید برای همین ماه مبارک است. بعضی از سریال‌های عربی، الی‌ا ۱۲ سال است که به‌صورت دنباله‌دار هر سال در ماه رمضان پخش می‌شوند. البته باید به این نکته توجه داشت که عمده تولیدات رمضان‌ی تلویزیون‌های عربی مربوط به خاورمیانه می‌شود نه سایر کشورهای عربی. سوریه‌است. این صد‌رنشینی تله‌حال عمدتا به مصر تعلق داشته و سوریه چند سالی است که با بسته‌شدن دست مجموعه‌سازان مصری و تقویت کارهای خودشان به آن رسیده است. البته لبنان هم بسیاری از محصولاتش را به‌طور مشترک با سوریه تولید می‌کند. طوری که گاهی تقریباً مرز مشخصی بین محصولات سوریه و لبنان وجود ندارد. پس از آن مصر است که پر مخاطب‌ترین محصولات را در ماه رمضان دارد. سوریه‌و مصر کشورهای هستند که در سینما هم سابقه‌ای قدیمی و در خشان دارند، اما کشورهای عربی حوزه خلیج‌فارس عموماً برای تولیدات‌شان لژیونر فنی و هنری استخدام می‌کنند. از طرفی بسیاری از تولیدات سوریه با سرمایه‌گذاری امیرنشین‌های امارات متحده عربی، خصوصاً ابوظهبی، جلوی دوربین می‌روند. در این میان کویت، سبانه‌طلو‌اتی‌تری در سریال‌سازی دارد و البته عراق هم مثل کویت، آنکه هر دو کیفیت تولیدات‌شان قابل‌مقایسه با مصر و سوریه باشد، سالانه ده‌ها سریال تلویزیونی تولید می‌کنند. عربستان هم اکثر تولیداتش را به پستوانه شبکه تلویزیونی mbcعربی انجام می‌دهد.

دنیای عرب، صنعت تلویزیون قدرتمندی دارد. در سال‌های اخیر این تلویزیون‌ها تحولات چشمگیری داشتند و حتی بحران‌های اقتصادی و تحولات سیاسی که مهم‌ترین آنها در طول سال ۲۰۱۱ در پی سرلرزه‌های اتفاقاتی تحت‌عنوان بهار عربی رخ داد، نتوانستند از این تحولات جلوگیری کنند. هر اتفاقی که افتاد، به‌جای تهدید این صنعت، برایش به یک فرصت تبدیل شد. بهار عربی در سال ۲۰۱۱ فرصت آزادی بیان در حوزه‌های سیاسی را برای مجموعه‌سازان مصری و تونس‌ی فراهم کرد و موجب جذب مخاطبان بیشتر شد. از سسوی دیگر، محبوبیت تلویزیون‌های وارداتی ایالات متحده، این صنعت عربی را به‌سمت رقابت با آثار خارجی و نتایجا پیشرفت سوق داد. حتی محبوبیت سریال‌های ترکیه که پس از امریکا دومین صنعت سریال‌سازی دنیا را دارد، باعث شد سوری‌ها از طریق دوبله این آثار، باقی‌اعراب را به لجه خودشان عادت دهند و در ادامه بتوانند مخاطبان بیشتری را به سریال‌های خودشان جذب کنند.

تنها توجه به تحولات سیاسی – اجتماعی جهان عرب در سال ۲۰۱۱ که به بهار عربی موسوم بود و می‌توانست صنعت سرگرمی را در هر منطقه‌ای از جهان زمینگیر کند، تا حد زیادی نشان داد که درام عربی با اتکا به سنت قسه‌گویی در ماه رمضان که رسمی بسیار قدیمی است، چطور هر تهدیدی را به‌فرصت تبدیل می‌کند و بقدر نامیراست. براساس اعلام شرکت تحقیقات بازار Ipsos طی دو هفته اول ماه رمضان ۲۰۱۱، تعداد تلویزیون‌ها در خاورمیانه ۲۰ درصد افزایش یافته بود. ۰۰ (سریال‌های عربی از کاتال‌های دولتی و خصوصی پخش می‌شد. در این دوره، رتبه‌بندی‌های تلویزیونی در شب بسیار بالا می‌ماند و هزینه تبلیغات به‌مدت ۳۰ ثانیه در ساعات پیک مخاطب رمضان‌ی بسیار بیشتر از در معمول بود. طبق گفته مرکز تحقیقات عرب، مبلغی که در سال ۲۰۱۲ در تبلیغات تلویزیونی ماه رمضان صرف شد، از مجموع ۱.۹۸ میلیارد دلار برای کل بازار تبلیغات تلویزیونی عرب در سال پیش از آن، ۴۲۰ میلیون دلار رفته بود و در همان سال ۲۰۱۲، یوتیوب یک کانال آنلاین جدید را اختصاص داد که ویژه‌نامه‌های نمایش‌ماه رمضان بود.

بیشرفته‌ترین و بزرگ‌ترین صنعت سریال‌سازی اعراب، به‌طور سنتی متعلق به مصر، برجمعیت‌ترین کشور منطقه بود. مصر این سلطه بر موقعیت خود را تا آغاز قرن جدید و وقتی که امثال سوریه و لبنان هژمونی‌اش را به چالش کشیدند، ادامه داد. در سوره، برنامه‌سازان با ساخت مجموعه‌های خود مانند درام‌های تاریخی باب‌الحر، نزارقباتی و البوازل، دوباره داستان‌های بلند و قدیمی را بازخوانی کردند و زیبایی‌شناسی تلویزیونی جدیدی را از سینما وام گرفتند. البته این مصر بود که همان ابتدا بزرگ‌ترین تحولات تلویزیونی را در منطقه آغاز کرد، ارزش‌های تولید را بالا برد و ستاره‌های سینمایی را در صنعت تلویزیون به‌خود جلب کرد و رویکرد سینمایی سابق را از بین برد که سریال‌های پر تحرک و عامه‌پسند مصری به‌خاطر آنها مشهور بودند.